

DARWINISME ANTROPOLÒGIC

Adrià Hernández León

Quan sentim parlar de l'antropologia tots pensem en excavacions amb restes humanes, en experts analitzant els fòssils en un laboratori, en la imatge d'un occidental vivint amb una tribu de l'Amazones o la d'algú que tracta de descriure una llengua que només es parla en un petit llogaret de Papua Nova Guinea. Això no és del tot cert, però podrien ser representacions vàlides d'una realitat summament major i més complexa.

Però llavors, què és realment l'antropologia? Per a què serveix? A quins reptes ha d'enfrontar-se en l'era moderna?

A la Unitat d'Antropologia de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona trobarem algunes de les respostes i, a més a més, podrem apropar-nos al treball que porten a terme en col·laboració amb l'Hospital de Sant Joan de Déu.

A l'esquerra, la Dra. M. Esther Esteban, de la Unitat d'Antropologia del Departament de Biologia Animal de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona i coordinadora de Ciències Biomèdiques de la mateixa facultat. Els seus camps d'investigació se centren en biologia humana, antropologia, epidemiologia i genètica de poblacions humanes. A la dreta, la Dra. Elisabeth Esteban, pediatra intensivista de la Unitat de Cures Intensives pediàtriques de l'Hospital de Sant Joan de Déu a Barcelona, centrada en investigacions sobre cures intensives i sèpsia en pediatria.

Despullant l'antropologia

Què és?

L'antropologia (del grec *ανθρωπος*, *ánthrōpos*, 'home, humà', i *λόγος*, *logos*, 'coneixement') és, bàsicament, la ciència que estudia l'ésser humà d'una forma integral. No oblidem que l'home ha estat i és l'etern protagonista de la història i, per tant, no hi ha res més apassionant que el seu estudi. L'antropologia ho fa des de diferents perspectives, abraçant una gran quantitat d'eines per analitzar i recollir dades, tant les produïdes per les ciències socials com les generades per les ciències naturals. Això és gràcies a l'anàlisi del seu entorn social i cultural. De manera resumida, no ho van poder expressar millor Augé i Colleyn al seu llibre *Què és l'antropologia*: «*De quina manera, en un lloc determinat, conceben uns i altres la relació entre uns i altres?*». La resposta a aquesta pregunta és l'antropologia. No hi ha límits per a ella, pot donar-se en qualsevol lloc de l'univers i en el temps desitjat, sempre que hi hagi dades en les quals indagar.

Què és l'antropologia, d'Augé i Colleyn.

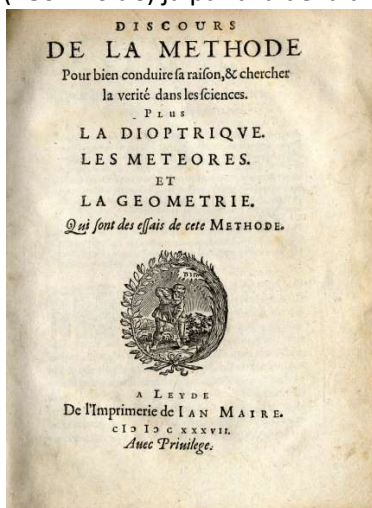
<http://mx.casadellibro.com/>

Quan neix l'antropologia?

El terme *antropologia* es va utilitzar per primera vegada cap a l'any 1800, de la mà d'un naturalista francès anomenat François Péron, en una obra en la qual recollia informació sobre els aborígens de Tasmània. Tanmateix, l'estudi de l'ésser humà ve de molt més lluny: Heròdot (480-420 aC) ja parlava de la diversitat entre els pobladors del món (Líbia, Egipte, Grècia), entre

les quals els cranis, per exemple. També ho va fer Aristòtil, que es qüestionava el caràcter bípede i la capacitat de raciocini i de pensar, únicament coneguts en l'ésser humà.

Va ser, però, l'aparició dels models evolucionistes (gràcies a la publicació, entre altres obres, de *L'origen de les espècies*, de Charles Darwin) i del **mètode científic** el que va fer que alguns investigadors pensessin que els fenòmens històrics també havien de seguir les mateixes pautes. A partir d'aquí i fins a l'últim terç del segle XIX es va veure clara la necessitat que l'antropologia tingués un model professionalitzat acadèmicament per a poder desenvolupar diferents qüestions, com per exemple la gestió d'assumptes indis als Estats Units. També perquè les potències colonials necessitaven tenir estudis sobre la població dels països colonitzats o a colonitzar, tant a l'Àfrica, Amèrica i Àsia com a Oceania). Històricament, aquesta ciència es dividia en quatre

El *Discurs del mètode*, de René Descartes, va ajudar a establir el mètode científic.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3f/Descartes_Discours_de_la_Methode.jpg

branques: la lingüística, l'arqueologia, l'antropologia biològica (o física) i l'antropologia social (o cultural).

Camps d'acció de l'antropologia

L'antropologia s'ha tornat, amb els anys, una ciència més complexa; per tant, per abraçar-la ha sigut convenient fraccionar-la en disciplines més específiques:

1. **Antropologia biològica**, també anomenada antropologia física: estudia la diversitat biològica de l'ésser humà en l'espai i el temps. Dintre d'aquest camp s'han consolidat diversos interessos: **a)** l'evolució humana segons revelen els registres de fòssils (paleontologia); **b)** la genètica humana; **c)** el creixement i el desenvolupament humans; **d)** la plasticitat biològica humana, és a dir, la capacitat del cos humà d'enfrontar-se a tensions com la calor, el fred i l'altitud, per exemple, i **e)** la biologia, l'evolució, el comportament i la vida social dels primats.

Crani de Lucy, el que era, fins fa poc, el fòssil humà més antic trobat.

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fa/BH-021-T-A-afarensis-Lucy-3qtrR-Lo.jpg>

2. **Arqueologia**: estudia el comportament humà i els models culturals a través de les restes materials que els humans deixen al seu darrere. Per aconseguir-ho, els arqueòlegs investiguen en jaciments arqueològics als quals s'accedeix, normalment, per excavacions. Interpreten les troballes, per exemple, reconstruint la localització de cases, pous i cementeris, amb l'objectiu d'entendre el dia a dia d'aquelles persones. També aconseguen informació a través de les restes humanes —ossos i dents—, com ara la seva dieta o les malalties que van patir.

Excavació del jaciment de Gran Dolina, a Atapuerca (Espanya).
https://commons.wikimedia.org/wiki/User:Mario_modesto#/media/File:Dolina-Pano-3.jpg

3. **Antropologia lingüística**: estudia els llenguatges humans, és a dir, les diferents formes de comunicació existents en tot el globus terrestre. Està interessada a estudiar la relació dels diversos idiomes i com aquests aconseguen que ens relacionem els uns amb els altres. A més a més, el llenguatge reflecteix aspectes de la cultura i factors socials.

4. **Antropologia sociocultural**: estudia el comportament humà, la cultura i les estructures de les relacions socials. Analitza i explica les similituds i les diferències socials i culturals. L'antropologia sociocultural és la que disposa de més seguidors i té dues pràctiques molt consolidades: l'**etnografia**, que mira d'explicar les pràctiques culturals d'una societat en particular, i l'**etnologia**, que observa, analitza, interpreta i compara els resultats de l'etnografia. Es comparen i contrasten les dades obtingudes en distintes societats per després fer generalitzacions sobre la societat i la

cultura. Es pot dir que l'etnologia porta allò particular de l'etnografia a allò general. Els etnòlegs busquen similituds i disparitats culturals, formulen hipòtesis i elaboren teories per comprendre el funcionament dels nostres sistemes socials i culturals. L'etnologia no solament compara les dades obtingudes de l'etnografia, sinó també les d'altres camps com, per exemple, l'arqueologia, que són imprescindibles per a reconstruir sistemes socioculturals del passat.

A més, aquestes disciplines n'inclouen d'altres que intenten esprémer al màxim totes les vessants: l'**antropologia forense**, la **urbana**, la **paleoantropologia**, la **genètica**, etc.

Per a què serveix l'antropologia?

L'estudi del home és un camp que pot estar fora del radar de molta gent, però ara més que mai necessitem els antropòlegs. Certament, als anys seixanta del segle passat, tenia la reputació de carrera *hipster*, els llicenciats de la qual anaven a la jungla a escriure sobre les tribus indígenes. Moltes d'aquestes afirmacions encara s'utilitzen, però l'anàlisi del ésser humà del present és molt diferent. Aporta l'oportunitat d'aprendre tècniques analítiques que expulsen la persona fora dels seus propis valors i faciliten una apreciació per les cultures, les creences o els comportaments no familiars. Molt senzill: en diem «relativisme cultural». La cultura, el terme que comprèn el comportament, les creences, els símbols i la tradició d'un grup, sempre sembla millor quan és la pròpia; només comprendrem la dels altres si escalem els murs de la nostra pròpia tradició. Fer això permet a la gent criada en un dogma d'idees apreciar o, almenys, comprendre els orígens de les tradicions d'un altre. Què vol dir això? L'antropologia ens interpel·la constantment a qüestionar tots els valors i creences que posseïm, i a defensar-los per convicció i no solament per haver-los rebut dels nostres pares i del nostre entorn. A més a més, busca trencar els estereotips culturals. Això ho fa mitjançant una aproximació holística, examinant la interrelació i la integració de la vida biològica i cultural humana, com també amb una aproximació holística i ecològica a la relació dinàmica amb el medi i els altres éssers vius.

Si un home desitja ser plenament humà, no pot conformar-se amb la seva cultura.

José Ramón AYLLÓN, *Antropología pas a pas*

Font: Universitat de Wesleyan.

Afrontem-ho: la majoria de gent que fa antropologia ho fa per pur interès. Per aprendre del món i d'un mateix.

Tot i això, hi ha aplicacions molt més difícils de veure per la persona neòfita. Per exemple, l'accés al mercat d'una empresa, sense que importin les seves dimensions, no és només des de la perspectiva econòmica, sinó també des de la social, ja que quan es tracta de crear un projecte que sigui rellevant no es pot partir d'una anàlisi de les necessitats d'una porció dels clients, sinó que cal fer-ho des d'una cerca de mancances socials. Determinar o, millor dit, permutar el concepte de client pel d'ésser humà és essencial per erigir un projecte rellevant. S'ha de partir d'una recerca d'exigències socials, de com es comporten els éssers humans en els seus entorns, com es relacionen, què veuen rellevant, quins gustos tenen, quines carències han de cobrir. És a dir, s'ha de fer una **inspecció etnogràfica** d'un grup poblacional. I per què és interessant aquesta visió i aquest ús de l'estudi etnogràfic?

Anem per parts:

- ✓ L'etnografia ofereix una **visió més ampla del grup**, afegint-hi la visió econòmica o de mercat.
- ✓ Permet establir relacions i connexions naturals entre grups (xarxes) **descobrint espais amb el desenvolupament potencial** d'un projecte o empresa.
- ✓ És una **anàlisi més natural**. L'ésser humà no és solament econòmic, no sols es mou en un entorn familiar o acadèmic; és tot això i més.
- ✓ El retorn d'informació és **major i de més qualitat**.
- ✓ És una **anàlisi transversal**, que permet veure probables impactes en altres aspectes de la vida del client potencial.

Bronisław Malinowski, considerat el pare de l'etnografia, amb habitants de les illes Trobriand.

https://es.wikipedia.org/wiki/Bronis%C5%82aw_Malinowski#/media/File:Bronis%C5%82aw_Malinowski_among_Trobriand_tribe.jpg

Després d'una anàlisi etnogràfica ja es poden crear segments i donar una visió de client, ja que es pot descobrir una necessitat latent, crear una resposta sobre la qual dissenyar un model de negoci i descobrir-ne la rendibilitat. El resultat ha de ser una proposta sòlida, sostenible i amb capacitat d'ampliar el rang de clients a altres grups socials.

Si partim d'una anàlisi etnogràfica, tenim la possibilitat de donar respostes sòlides a necessitats reals i de resoldre problemes que afecten l'ésser humà.

Reptes contemporanis de l'antropologia

L'antropologia, avui dia, s'enfronta a distints reptes, segons, és clar, les diverses perspectives que ens permet ella mateixa. Què vol dir això? Doncs que no són iguals, per exemple, els reptes que trobem en l'antropologia biològica i en la social.

En l'antropologia biològica

Són nombrosos els reptes en aquesta branca en concret. El risc d'influències pseudocientífiques forma part també de la història de l'antropologia. Combatre el creacionisme, per exemple: un risc no menyspreable d'obscurantisme i d'absència d'informacions objectives. El creacionisme defensa que l'evolució no és més que una teoria entre tantes i promou que la Bíblia és l'únic text «científic». Encara que sembli increïble, en diverses enquestes, el 50% dels nord-americans rebutja l'origen de l'home dintre del món dels primats.

A més a més, el món antropològic està poc present en els debats de tècniques biològiques sobre l'evolució humana del futur, i és que els éssers humans han modificat sempre les seves condicions quant a les relacions i les influències recíproques que els uneixen, i, per tant, la seva selecció natural: la caça al començament, l'agricultura després, la industrialització, la urbanització, la medicina, les regles culturals i socials... han canviat en tot moment l'ambient humà. Els humans intervenen sobre el seu comportament social i personal i sobre la procreació. Una de les qüestions que es plantegen ja no és solament saber com evolucionarà l'espècie humana, sinó qui escollirà la forma en què evolucionem: mai no hem estat en una situació en què podíem tenir tanta influència sobre la nostra espècie, la seva societat i el seu futur. I és aquí on l'antropologia podria ajudar, ja que és la més ben situada per a portar a terme la unió entre filosofia i ciència i no deixar que altres decideixin per la majoria. Com va dir el genetista i escriptor francès Albert Jacquard: «Esperar que algunes desenes de "savis" dictin la moral, tracin la frontera entre el que està permès i el que està prohibit no és digne d'una col·lectivitat que, per ser realment humana, ha de sentir-se responsable de si mateixa». En definitiva, un repte de bioètica global.

En l'antropologia social

Un altre problema és el demogràfic. Cap a l'any 2050 serem dotze mil milions d'ànimes sobre la Terra i això, vulguem o no, tindrà conseqüències sobre els sistemes naturals i socials. Aquest creixement estarà acompanyat per més estrès, tant ambiental com social, ja que l'obtenció de recursos en el planeta posa de manifest que l'ecosistema humà està gestionat per estructures socials que no redistribueixen adequadament la riquesa. Promoure el desenvolupament sostenible és una tasca titànica a la qual els antropòlegs s'enfronten. L'antropologia necessita donar solucions alternatives que impliquin un reforma social: aturar els problemes causats pel creixement demogràfic, disminuir el consum i transformar el sistema econòmic de creixement cap a la renovació de recursos no es pot fer sense un canvi en les mentalitats de les persones.

Reinventant l'antropologia

L'antropologia actual té tendència a subdividir-se en nombroses disciplines fortament especialitzades. Això pot semblar bo, però té la seva part perillosa: sovint aquesta especialització comporta la pèrdua de la visió global. És impensable que tots els antropòlegs puguin adquirir la totalitat de les competències, des de la prehistòria fins a la genètica, per exemple, però han de ser capaços d'estimular la complementarietat de les disciplines i d'enriquir-les totes.

Això ho saben bé a la Unitat d'Antropologia del Departament de Biologia Animal de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona, on ja fa temps que col·laboren en varis projectes amb diferents implicacions i distintes branques, i no solament especialitzant-se en una en concret. L'antropologia, a Espanya, està passant per un moment delicat i ha de reinventar-se per poder seguir endavant. Concretament, l'últim estudi que s'ha fet ha sigut la col·laboració amb l'Hospital de Sant Joan de Déu.

L'objectiu de la investigació era, en aquest cas, explorar si els nens i les nenes responien de manera distinta sota condicions de salut severes en termes de mortalitat i causa d'admissió, ja que existien disparitats en les ràtios de mortalitat entre sexes. Van analitzar les característiques demogràfiques (sexe i edat), les causes d'admissió, els paràmetres clínics i la mortalitat en una mostra de 2.609 pacients de la Unitat de Cures Intensives (UCI) i els resultats van ser reveladors: l'admissió era més alta en nois, mentre que la mortalitat era major en noies, és a dir, el factor «sexe femení» era un factor de risc en la mortalitat a l'UCI.

Hospital de Sant Joan de Déu.
[https://es.wikipedia.org/wiki/Hospital_San_Juan_de_Dios_\(Esplugas_de_Llobregat\)#/media/File:Hospital_hsjdbcn_01.jpg](https://es.wikipedia.org/wiki/Hospital_San_Juan_de_Dios_(Esplugas_de_Llobregat)#/media/File:Hospital_hsjdbcn_01.jpg)

Les noies morien per un ventall més gran de causes que no pas els nois, als quals els afectaven molt més les infeccions respiratòries i els politraumatismes. Al seu torn, aquestes lesions politraumàtiques en nois succeïen durant tot l'any, encara que una mica menys a l'hivern, i en noies hi havia més casos en els mesos de vacances. Això podria explicar-se, segons l'estudi, a partir de l'exposició diferencial d'activitats de risc i d'un comportament menys curós per part del gènere masculí.

Per un altre cantó, després de citar aquest exemple, s'ha de posar de manifest el poc suport que tenen els projectes antropològics en general. Les bases de la investigació actual en aquest àmbit necessiten poc o nul finançament, ja que no podrien dur-se a terme de cap altra manera. Per això existeixen aquestes col·laboracions. L'única manera que té l'antropologia de sobreviure a l'escàs flux d'ajudes i beques és evolucionant i fent de tot. Per això és important aquesta visió general que ens aporta com a ciència. Aquest darwinisme antropològic permet que se segueixin descobrint dades noves i interessants que ens empenyin a millorar la societat en el seu conjunt.

Conclusió

Si bé l'antropologia és una ciència que pocs coneixen, la societat moderna no pot realitzar-se en un futur sense ella: els antropòlegs són importants per a l'esdevenir col·lectiu de l'espècie humana. La riquesa de l'antropologia és l'estudi de la biodiversitat humana, acceptant-la, però al mateix temps desenvolupant un esperit comú, en la seva fusió entre ciències exactes i ciències humanes, tant en les seves aproximacions científiques com humanístiques. Per això, tractarà de defensar-se evolucionant cap a altres àmbits, però mai oblidant aquella visió holística que tant la caracteritza, és a dir, ho farà des d'una posició metodològica que mira els sistemes i les seves propietats analitzant-los en el seu conjunt i no solament a través de les parts que els componen. Només així aconseguirà arribar a bon port.

Entrevista a la Dra. Elisabeth Esteban i a la Dra. Esther Esteban

Abans hem posat com a exemple una investigació portada a terme entre l'hospital de Sant Joan de Déu i la Unitat d'Antropologia de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona. Entrevistem dos dels seus participants per apropar-nos més a l'estudi i entendre com funcionen les col·laboracions i com afecten l'antropologia.

Il·lustració, per Berta Esteve.

Adrià: Per què treballar amb antropòlegs? D'on va sorgir la idea?

Esther: Perquè amb l'Elisabeth, quan es va posar a fer la seva tesi doctoral, si hi havia alguna pregunta d'estadística o semblant la resolíem juntes i llavors, en conèixer més a fons la base de dades (de la tesi), que era genial, va sortir la idea: «Escolta, i si aprofitem part d'aquesta base de dades i explotem aspectes que poden ser més de biologia humana?». La biologia humana és una de les disciplines d'investigació de l'antropologia física.

Elisabeth: És que nosaltres teníem una base de dades de 3.000 nens i miràvem una cosa molt específica, molt clínica. Però sí que és cert que ella, ajudant-me, em va dir: «Aquí tens molta informació que a nivell antropològic ens podria interessar molt, com per exemple per què ingressen els nens d'un país del Primer Món; i és que, és clar, són molt diferents els motius d'ingrés a la Unitat de Cures Intensives pediàtrica aquí, no tenen res a veure amb els d'Amèrica del Sud o d'altres països.

Adrià: Aquestes dades que teniu, com les gestioneu a l'hospital? Teniu temps o personal per a fer-ho?

Elisabeth: Ho gestionem nosaltres mateixos. Però aquí són molt estrictes, i avui en dia a qualsevol lloc. El que volem estudiar ho hem de passar per un comitè d'investigació i ètica clínica; si no ho fem, no podem fer absolutament res. Això ja ho havíem passat i teníem la base per estudiar-ho. Ens van permetre fer l'estudi d'aquesta base. L'objectiu de la meua tesi era mirar una cosa clínica molt concreta, les infeccions que contreien a l'UCI, però també vam veure que tinc quasi 3.000 dades de pacients recol·lectades. Hi havia diversos ítems i era molt interessant veure quines franges d'edat tenien, per quin motiu ingressaven i qui eren els que més morien (perfil demogràfic, sexe, edat, causes d'ingrés, causes de mort...). No ho teníem tot. Potser a l'Esther li hauria interessat, perquè, a més d'aprofitar una base que teníem dissenyada per a una altra cosa, potser ella m'hauria dit: «Investiguem a veure quin perfil sociològic tenen els pares o quin nivell d'estudis...». En aquell moment no ho vam veure; clínicament, el que volíem mirar no tenia cap rellevància amb aquelles dades, però el que vam veure va ser, sobretot, que els nens cauen molt més.

Esther: Hi ha diferències entre nens i nenes, va ser interessant. Ho vam poder publicar en una revista, *American Journal of Human Biology*. L'article els va agradar molt i ara n'estem preparant la segona part, que és la que estic escrivint jo al despatx.

Adrià: De què tracta?

Esther: És analitzar tots els nens i nenes que ingressaven a l'UCI durant un període de temps i observar si hi havia diferències de sexe a l'hora d'ingressar i en la mort. Ingressàvem més nens que nenes, però morien lleugerament més nenes que nens i ho vam estudiar. El que vam veure era que hi havia bastants més nens ingressats per traumatismes severs, malalties respiratòries... El ventall de causes d'ingrés de les nenes, però, era més ampli i el dels nens era bàsicament de tres o quatre coses.

Elisabeth: Jo porto la línia de pacient politraumàtic de l'hospital i estic en un registre que fem a la Generalitat, el CatSalut. Es treballa molt en xarxa amb tots els hospitals. Hi ha un registre que s'anomena Tramcat que el que fa és incloure tots els pacients politraumàtics que ingressen a Catalunya amb uns ítems. Llavors els has d'incloure en una base de dades. Aquest registre és molt interessant en l'àmbit antropològic, perquè ens està parlant del comportament de la població; els motius de politraumatisme dels adults i dels nens no tenen res a veure. Els adults no cauen.

Adrià: Molts més accidents automobilístics en adults, potser?

Elisabeth: Molts més. I arma de foc o arma blanca. I després, els pediatres hem anat veient que hi ha hagut una evolució. Abans, quan vaig començar aquí fa catorze anys, teníem traumàtics contínuament: els xavals en moto era un continu, molts, i els accidentats també. La campanya de trànsit que es va fer de subjecció del pacient ha canviat dràsticament aquesta situació i es una cosa a la qual la població no dóna el valor que va tindre. Ha salvat moltíssimes vides.

Adrià: I els nens, què fan en comparació amb les nenes?

Elisabeth: El 75% dels politraumàtics greus són nens. És una qüestió de comportament. Tenen altres àmbits, juguen d'una altra manera, però és evident que a les nenes les atropellen menys, tenen menys accidents, menys accidents de bicicleta... Quan mires precipitacions també passa: els nens són més cabres. Els nens que es moren, en general són criatures que s'han precipitat, que cauen des d'altures considerables com un balcó, o que grimpen.

Adrià: De quina franja d'edat?

Esther: És el que estem treballant ara. En precipitacions de casa o caigudes en edificis, la meitat dels casos està per sobre i l'altra meitat per sota dels tres anys o tres anys i mig; s'ha d'anar molt alerta a casa. En canvi, les precipitacions fora de casa solen succeir al voltant dels onze anys, fent esport, en zones a l'aire lliure, activitats *outdoor*...

Adrià: Activitats de risc?

Esther: No necessàriament.

Adrià: I respecte al sexe, els nois cauen més que les noies? Hi ha diferències?

Esther: Les nenes cauen molt més a casa i els nens tenen més caigudes en activitats de lleure. Per exemple, hem estat mirant atropellaments en nens i nenes quan són vianants, no en accidents de cotxe, i en nens hi ha la mateixa proporció, però a elles les atropellen en una edat mitjana de deu anys, és a dir, el 50% dels casos són de deu anys, i, en canvi, per als nens és de 5.

Adrià: Els nens comencen abans?

Esther: Sí. De fet, estic preparant la discussió, ja que aquest diferent perfil de comportament entre nens i nenes s'ha descrit i no solament fent activitats de risc, sinó també anant amb menys cura. També els rols dels pares i les mares quan cuiden nens i nenes són diferents; a les nenes

les vigilen més, almenys en els parcs i en zones a l'aire lliure, i als nens, per raons culturals, els deixem més tranquils, perquè, bé, són nens. I això està descrit com una de les causes que fa que els nens tinguin més accidents.

Adrià: Llavors, què seria? Que som massa sobreprotectors amb les nenes, o és que deixem els nens massa al seu aire?

Esther: Ambdues coses.

Adrià: Canviant de tema... Com és treballar amb antropòlegs?

Elisabeth: A mi m'agrada molt perquè et donen una visió molt clínica, molt científica, i jo veig un pacient en termes clínics de si li puc salvar la vida o no i de quina manera podem millorar el seu estat. És clar, ells tenen una visió més conductual d'aquests pacients, més global, d'alguna manera, i això, a mi, em fa descobrir coses que no he vist mentre treballava. Aporta moltíssim.

Esther: I en certa manera, Elisabeth, tu treballes sobre l'individu, sobre aquell nen malalt, sobre el pacient, i nosaltres, els antropòlegs, treballem sobre les poblacions.

Elisabeth: És una cosa molt interessant que a mi m'agrada molt de tot el que hem fet amb ells. Jo he treballat en una UCI pediàtrica amb els pacients més crítics, però estic convençuda que hi ha moltes altres coses que es poden fer fora que poden salvar tantes vides com les que salvem aquí. La campanya que es va fer de la DGT ha salvat moltes més vides que els estudis de càncer o de l'última molècula, però ningú tindrà un Nobel perquè no ho podem comptabilitzar. Sí que podem saber quanta gent es moria abans i quanta ara. Si traiem alguna conclusió del que estem fent amb els traumàtics sí que podríem fer campanyes preventives, i això interessa al CatSalut, moltíssim, ja que el pacient politraumàtic és un pacient molt crític i és més fàcil actuar per no trobar-se en aquestes situacions.

Esther: En canvi, la prevenció d'accidents en nens és una cosa molt efectiva. A més a més, els accidents són la primera causa de mort en nens.

Adrià: Teniu unes informació que han de passar per un comitè... Per què? Posen moltes traves? Com funciona això?

Elisabeth: Són molt estrictes en qualsevol investigació, sobretot a nivell clínic; són molt estrictes per tal que l'ús d'aquestes dades sigui el correcte, és a dir, que tu les utilitzis per a obtenir un benefici per a la comunitat, sigui per a descobrir una molècula contra el càncer, sigui per a aconseguir millorar unes pautes de comportament... És un decret llei i s'han d'anonimitzar totes les dades.

Adrià: Per la llei de protecció de dades?

Esther: Si. I no pots recollir dades si abans no has passat pel comitè ètic i t'han donat el permís.

Elisabeth: Això és un problema, perquè si això fos realment així no es podrien fer estudis retrospectius... i la comunitat científica n'està plena.

Adrià: Què és un estudi retrospectiu?

Elisabeth: Jo avui et dic: «A mi m'interessa molt saber els pacients respiratoris que he tingut els últims deu anys i la seva evolució». Com passo el comitè d'ètica? Si ja tinc les dades!

Adrià: Com ho feu?

Elisabeth: Doncs es reuneix el comitè d'ètica i si el que fem està amb la protecció de dades correcta t'acaben donant el permís, encara que sempre t'argumentaran que és molt millor utilitzar estudis no retrospectius. Ara, en aquest hospital s'ha de demanar permís, i també el consentiment dels pares fem el que fem.

Adrià: Llavors, cada un dels 2.000 nens que heu analitzat en el vostre article...

Elisabeth: Cada nen, cada nen. En el registre del Tramcat hi ha una llei que et diu: «En un registre d'interès per a la salut pública no fa falta el consentiment». Tu ho tens anonimitzat, no pots saber mai qui és qui. No necessites que et donin un consentiment perquè és pel bé de la població en general. Hi ha registres així, com el de malalties nosocomials. Són els únics que se salven en estudis que, per decret llei, es decideix que són d'interès públic. El nostre registre de dades de la societat —com, per exemple, quanta gent mor o neix, de què moren, o els padrons— no necessita el consentiment del ciutadà. Però si jo vull investigar una cosa molt concreta dels politraumàtics de la meua UCI he de demanar el permís de tots. Normalment te'l donen, perquè tu no els estàs fent res, només estàs analitzant dades.

Esther: Ara, parlant de la col·laboració, admiro aquest hospital. És un hospital de referència i fan una labor assistencial i d'investigació de primer ordre, no només a Catalunya, sinó a tot Espanya; treballen moltíssim. Llavors, és clar, en certa manera nosaltres tenim el temps suficient per pensar i per saber aprofitar el material de tanta qualitat que tenen i vosaltres, Elisabeth, feu bastanta investigació, però l'heu de fer a altes hores de la nit, els caps de setmana, a estones... perquè aneu ofegats de feina.

Elisabeth: És un hospital que mou molts pacients a l'any. El pediàtric és l'hospital que, amb diferència, fa més volum de treball a Catalunya i a la resta d'Espanya. Això es veu molt bé pel nombre d'urgències que es fan a l'any en els hospitals. En aquest hospital es fan el doble d'urgències a l'any que al següent hospital d'Espanya, que és Cruces. En fem seixanta mil i a Bilbao en veuen trenta mil. Això ha creat un volum que ens permet fer molta investigació, perquè sí que és cert que segons quin tipus d'investigació vulguis fer, si tens volums molt petits de pacients, et quedes amb una n molt petiteta. En canvi, nosaltres, per n no quedarem!

Esther: Molts companys teus de l'UCI i tu mateixa feu investigació i publiqueu en revistes de pediatria coses d'intensivista, i si tinguéssiu temps no m'imagino què arribaríeu a fer. És clar, potser la nostra aportació, a part de tenir aquesta visió més de biologia humana, és tenir temps per seure davant de bases de dades per pensar i llegir bibliografia.

Elisabeth: De totes maneres, ells tenen una visió que nosaltres no tenim; jo no he estudiat tot el que ells han estudiat, jo no sé res de poblacions, ni idea. Ells aporten tot allò que nosaltres no sabem. Jo, com a pediatra, em vaig formar a l'Hospital del Mar; és preciós i té molta diversitat

cultural, treballar allà és una experiència. Els clínics d'allà saben més de poblacions, de comportament, d'antropologia, perquè tenen una població molt variada. Per treballar aquests temes, possiblement és el millor hospital, perquè tenen ètnies de molts llocs, formes culturals molt diferents, la diversitat està cuidada. La Unitat de Neonatologia se sap molt bé els costums de les diferents ètnies i no solament es respecten, sinó que s'ajuda. Aquí, a l'Hospital de Sant Joan de Déu, ja és un altre tipus de pacient, encara que també variat. Aquest hospital és d'origen religiós, però es té cura del pacient professi la religió que professi, tant el cristià que ha d'anar a missa com el musulmà que ha de fer les seves pregàries. La gent ho valora molt, sobretot en unitats crítiques.

Adrià: Esther, per què vas decidir ser antropòloga?

Esther: Vaig acabar Biologia i em van oferir la tesina amb en Pedro Moral i llavors em va agradar molt i ja em vaig poder quedar a fer la tesi doctoral i em vaig especialitzar en antropologia biològica, en genètica de poblacions humanes. El que passa és que la genètica de poblacions ara té molta cosa que ja s'ha dit i s'han fet genomes complets; no sé fins a quin punt podrem continuar investigant per a tenir una base de dades, un projecte *online* amb què et descarregues mil genomes sencers de pobles del món, i estem evolucionant cap a altres àmbits en els quals poder utilitzar aquests coneixements antropològics. Aquest de perfils biològics per entendre la malaltia en nens o la seva susceptibilitat o vulnerabilitat és bonic. Ara m'he passat a aquesta col·laboració amb la gent de Sant Joan de Déu, que és molt gratificant: m'ho passo molt bé, hi ha una qualitat de les bases de dades excepcional en aquest país i, a més, me les porten al despatx. Són moments de poca investigació científica, s'emprenen pocs projectes, hi ha menys diners per a la investigació. Els guarden per a equips superpotents consorciats, i nosaltres hem quedat una mica desprotegits en aquest sentit. Llavors aquestes col·laboracions són molt fructíferes i resulten quasi gratuïtes.

Adrià: Aquest era un altre dubte sobre les dades de l'estudi. Imaginem que no teniu el suport de l'hospital... Com les podríeu haver tret? Hauria sigut fàcil? Un estudi d'una població sense dades, com s'arriba a tirar endavant?

Esther: No, impossible. Sense el suport de l'hospital, impensable. Has de fer un mostreig i això vol dir passar per un comitè ètic de la UB i tenir un permís per mostrejar una població, però, és clar, una població, en el nostre cas, seria de 150 individus del Pirineu, i llavors et donen permís per fer-ho i comences a enrolar pacients o mostres.

Adrià: Això seria costós?

Esther: Sí, costós econòmicament i en el temps. I depèn del que vulguis estudiar: si comencem a fer estudis de genètica, genòmica, etc., són mil o dos mil euros per persona que vulguis analitzar.

Elisabeth: En el nostre cas, tot el que fem que no sigui una intervenció de tipus farmacològic, que seria el més costós, és gratis, però tot és feina nostra. Tenim poques beques. Ara hem acabat un megaestudi d'infecció greu en UCI d'Espanya i el pressupost que hem tingut ha estat zero. Han sigut quatre o cinc anys de feina, però és agafar un projecte i dedicar-li el teu temps i el dels

altres investigadors. Eren trenta centres i fèiem una intervenció educativa d'aquestes UCI que treien temps per formar la gent que hi treballava.

Esther: Ara estic en aquests projectes que faig amb Sant Joan de Déu i per un altre cantó estic dirigint una tesi sobre l'heretabilitat de caràcters de vida i de cranis de persones que van morir fa dos-cents o tres-cents anys en una població d'Àustria. És molt diferent, però també serà un estudi molt interessant, en què aprofitarem mostres i col·leccions que ja tenim; per tant, no necessitem finançament. Ara, en segons quins estudis, si no tens finançament no pots fer res, perquè no pots comprar els reactius per analitzar les mostres i has d'anar a fer estudis d'epidemiologia o d'herència de caràcter.

Adrià: Em vas comentar que estàveu fent un crowdfunding...

Esther: Ho porta en Pedro Moral. De moment, portem mil euros i escaig, però crec que podrem començar, ja que hem contactat amb gent dels centres de salut dels diferents hospitals comarcals on es van agafar les mostres perquè ho difonguin. El que passa és que investigar el genoma de les poblacions del Pirineu, de gent que està sana, no mou tant a col·laborar com si es tractés d'altres amb malalties.

Adrià: Pel que fa a l'Estat, és obvi que, a l'hora d'escollir entre finançar una investigació contra el càncer o un estudi sobre gent del Pirineu, un pot imaginar quina escollirà...

Esther: És el que ens passa últimament. Com que hi ha menys diners només s'inicien projectes d'investigació pioners que consideren que estan en àrees que volen obrir i que són els millors dels millors. Ara tens una nota de 8,75 i no et financen el projecte. En pots tenir un de preciós i no fa falta millorar-lo, però no hi ha diners.

Adrià: L'antropologia, què ha de fer? Com a antropòloga, si vols fer una investigació, iniciar un projecte, i trobes aquests obstacles, què fas?

Esther: Adaptar-te.

Adrià: Com és treballar amb metges?

Esther: Amb ells molt bé, és com si parléssim el mateix idioma i ens entenguéssim moltes vegades abans de decidir res... Les reunions són curtíssimes: «Ho entens?» «Sí». Amb una companya de l'Elisabeth ens asseiem a vegades i en una hora ja hem decidit com farem les coses. Uns saben d'una cosa, els altres d'una altra, i és com una col·laboració perfecta.

Adrià: Creieu que la societat sap què és l'antropologia i que la sap valorar? És a dir, sap per a què serveix i en té consciència?

Esther: No gaire. L'antropologia, la gent l'associa a les races, perquè encara està convençudíssima que les races existeixen, i després pensen en esquelets, cranis... Jo crec que aquest país no ha apostat mai per difondre ciència. Res de cultura. No és precisament popular. Penses que un antropòleg és algú perdut als Pirineus.

Adrià: Òbviament, l'antropologia del segle XIX no és la mateixa que la del segle XXI. Amb quins reptes es troba actualment?

Esther: Depèn dels àmbits. La majoria de gent que treballa amb ossos, cranis, etc., s'ha passat a la gestió d'imatges en tres dimensions i a tot el que és la digitalització, i llavors pots estar fent una caracterització de poblacions a partir de mesures de cranis, etc. Però ja totes les eines són escàners i ho tens tot dintre d'un ordinador. Tens els cranis en 3D. Tinc una companya que està fent un *software* amb uns enginyers per intentar veure si a partir de fotografies de nens Down poden arribar a estimar certs paràmetres de creixement i d'altres. Ja ni es mesuran; es treballa amb fotografies i es trasllada la foto a cranis 3D i, per exemple, tot el que és l'estadística i la manera d'analitzar dades i la potència de dades ens permet des de l'antropologia estudiar bases de dades més potents; la genètica de poblacions ja s'ha passat a genòmica, però aquí sí que necessites bastants diners i molta bioinformàtica en segons quines àrees. Ja es poden trobar antropòlegs especialistes que estan en equips multidisciplinaris.

Adrià: És a dir, hi ha menys obstacles dia a dia.

Esther: Ara t'escrius amb algú de l'Índia i no fa falta que el tinguis al davant. En ciència, Internet és meravellós, t'ajuda a entendre moltes coses, i a fer anàlisis estadístiques i tot.

Adrià: És a dir, fa vint anys no us podríeu haver imaginat aquest tipus de col·laboració?

Esther: Ens havíem d'escriure! Ens havíem de trucar per telèfon! Ara tot és molt més global i la ciència hi ha sortit guanyant.

Adrià: I d'aquí a vint anys com estarà l'antropologia?

Esther: Jo crec que l'antropologia com a tal potser haurà desaparegut, almenys aquí, la d'Espanya, perquè hi ha pocs antropòlegs i aquests pocs, o es jubilen, o es passen a altres àrees, amb la qual cosa quedarem diluïts. Hi ha altres països, com per exemple els Estats Units, que tenen les facultats d'antropologia social i cultural i d'antropologia biològica juntes, i allà és una unitat. A Mèxic ser antropòleg és una professió. Aquí ser antropòleg és una espècie de cosa estranya...

Adrià: He vist que hi ha diferents tipus d'antropologies: forense, urbana...

Esther: L'antropologia és una gran disciplina! Els problemes de finançament i haver-se de reconvertir, en antropologia, són vitals. Tinc molts companys, a la UAB també, que les estan passant magres, no perquè els projectes que es presentin siguin dolents o hagin perdut gas, sinó senzillament perquè no hi ha diners i s'escull, i s'hi aposta més, que no ho critico, donar menys projectes de més diners a grups més potents i, és clar, potser tota aquesta investigació de primera línia no s'ha vist tan afectada, però hi havia una línia d'investigació per sota que ha quedat bastant castigada. Això és així. Nosaltres estem intentant fer *crowdfunding* o passar-nos a altres coses. Ara, una cosa sí: en antropologia hi ha llibres, tot un cos de ciència i investigació i evidències, i moltes revistes; però n'hi ha que creuen que pel fet de ser humans ja saben antropologia i et donen unes lliçons tretes d'intuïcions i observacions que rares vegades són

científiques, que són increïbles. S'ha d'anar amb compte. Els antropòlegs sempre ho diem: «Tu rasca una mica, que surt un antropòleg!».

L'antropologia és la ciència que ens diu que la gent és la mateixa a tot el món —excepte quan són diferents.

Nancy BANKS-SMITH

Bibliografia

ESTEBAN, E.; BUJALDON, E.; ESPARZA, M.; JORDAN, I.; ESTEBAN, M.E. (2015). «Sex Differences in Children with Severe Health Conditions: Causes of Admission and Mortality in a Pediatric Intensive Care Unit». *American Journal of Human Biology*, 27: 613-619. © 2015 Wiley Periodicals, Inc.

FOLEY, R. (1987). *Another unique species. Patterns in human evolutionary ecology*. Somerset: John Wiley and Sons. 313 p.

HERMANUSSEN, M. (1993). «Rhythms of growth». *Acta Medica Auxologica*, 25: 75-79.

JACQUARD, A. (1984). *Inventer l'homme*. Brussel·les: Complexe, 180 p.

KOTTAK, C.P. (2011). *Antropología cultural*. 14a ed. Madrid: McGraw-Hill.

LEACH, E.R. (1971). *Replanteamiento de la antropología*. Barcelona: Seix Barral.

LLOBERA, J. R. (1990). *La identidad de la antropología*. Barcelona: Anagrama.

MELNICK, D.J.; HOELZER, G.A.; HONEYCUTT, R.L. (1992). «Mitochondrial DNA: its uses in anthropological research». A: DEVOR, E.J. (ed.). *Molecular applications in biological anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press, 176-233.

MISSA, J.N. (1993). *L'esprit-cerveau. La philosophie de l'esprit à la lumière des neurosciences*. París: Librairie J. Vrin. 266 p.

MORIN, E. (1990). *Penser l'Europe*. París: Gallimard. 266 p.

ODZSAR, E.; SUSANNE, C. (1998). *Secular trend in Europe*. Eötvös Lorand University Press.

PALENZUELA, P.; MONREAL, P.; JABARDO, M. (2008). *Antropología de orientación pública: visibilización y compromiso de la antropología*. Sant Sebastià: Ankulegi Antropologia Elkartea.

REBATO, E.; ROSIQUE, J. (2001). *Antropología biológica y estudio de poblaciones en Euskal Herria*. Sant Sebastià: Eusko Ikaskuntza - Sociedad de Estudios Vascos.

SPENCER, F. (1997). *History of Physical Anthropology*. Vols. 1 i 2. Nova York i Londres: Garland Publishing.

<https://blogs.wellesley.edu>

<http://innodriven.com/>

http://www.huffingtonpost.com/american-anthropological-association/universities-need-anthrop_b_12576982.html

<https://www.epicpeople.org/why-the-world-needs-anthropologists/>